

האומר לחבירו: "שורי גנבת", והוא הנתבע אומר: "לא גנבתי"; חזר ושאלו התובע: "אם כן מה טיבו אצלך", ואמר לו הנתבע: "שומר חנם אני עליו", ונשבע על כך ושוב הודה ששיקר, הרי זה חייב קרן וחומש —

ואם כי לא פטר את עצמו כעת מכלום, שהרי מודה הוא שאינו שלו אלא של תובע, מכל מקום חייב, שהרי פטר עצמו מגניבה ואבירה שהוא חייב עליה לפי האמת שגנב הוא.

ואפילו אם אמר הנתבע: "שומר שכר אני עליו" ואסייגנב או יאבד אהיה חייב לשלם, מכל מקום הרי זה חייב משום שבועת הפקדון, שהרי פטר עצמו משוברה ומתה, כלומר: מאונס, שהוא חייב עליו לפי האמת שגנב הוא.

ואפילו אם אמר הנתבע: "שואל אני עליו" וחייב על שבורה ומתה, מכל מקום הרי זה חייב, שהרי פטר עצמו ממתה מחמת מלאכה שהשואל פטור עליה, והגנב חייב.

אלמא, הרי מוכח מדברי רבה, שאף על גב דהא קאים [הרי השור עומד לפנינו, ולא כפר בו], מכל מקום הוא חייב לדעת רבה, ומשום שלדעתו: כיון דאי מוגניב ממונא קא כפר, השתא נמי חשיב דמונא קא כפר.

הכא נמי — גבי גזל חמץ וכפר — יהא הדין לפי רבה שהוא חייב, כי: אף על גב דעפרא בעלמא הוא, כיון דאי מוגניב בעי שלומי ליה ממונא מעליא, השתא נמי ממונא קא כפר ליה.

במקום שהעמיד בו את הטיט, קאי, נשאר הסתימה של הטיט בקביעות, ולכן הסתפק רבא האם די בסתימה שכזאת לחצי הנקב.

ואמר עוד רבא:

הרי אמרו במשנה לקמן צו ב: "גזל חמץ ועבר עליו הפסח, אומר לו הרי שלך לפניך", ואם אינו יכול לומר "הרי שלך לפניך" וכגון שנאנס ממנו, הרי הוא צריך לשלם כשעת הגזילה, וכפי שנתבאר לעיל.

ואם כן בעי [נסתפק] רבא:

אם נשבע הגוזל עליו — על החמץ, שאינו שוה פרוטה — שלא גזלו, והודה ששיקר בשבועתו, מהו שיתחייב בקרבן שבועה?

ומפרשת הגמרא את צדדי הספק:

מי אמרינן: אף על גב שאינו חייב לו עכשיו אלא את החמץ שהוא אינו שוה פרוטה, ואינו ממון להתחייב עליו, מכל מקום כיון דאי מוגניב בעי שלומי ליה [אם ייגנב החמץ, צריך הוא לשלם לו כשעת הגזילה שהיה שוה פרוטה] אם כן ממונא קא כפר ליה. (1)

או דילמא: השתא מיהת הא מנח [הרי מונח החמץ, ולא נגנב], ועפרא בעלמא הוא [עפר בעלמא הוא], ולא כפר ליה ממונא?

מילתא דאיבעיא ליה לרבא פשיטא ליה לרבה [דבר שנסתפק בו רבא, פשוט לו לרבה] שהוא חייב בקרבן שבועה; דאמר רבה:

הרי למדנו בהדיא שאם כי לפי טענתו אינו חייב על אונסו, מכל מקום אינו חייב עליו, ודלא כרבה!?

אמר ליה רבה לרב עמרם: **תדורא** [חסר לב].!

כי תניא החיא שהוא פטור, בכגון דקאמר ליה: "הילך" את שורך, ובאופן זה אין שייך לומר: "כיון דאי מיגניב", שהרי לפניו הוא ונוטל הוא אותו!

כי קאמינא אנא [לא אמרתי שהוא חייב], אלא בכגון דקיימא השור באגם בשעה שאמר: "שומר אני עליו", ויש לחוש, שעד שיביאנו מן האגם ייגנב.⁽²⁾

כאן שבה הגמרא לברייתא, כדי לפרשה:

ומקשינן על מה דקתני בברייתא שהאומר: "אתה מכרתו לי [וכן "אביך מכרו לי]" הרי זה פטור משום שמודה בעיקר הוא:

מאי "מודה בעיקר" איכא בזה, והרי טוען "שלי היא"?!?

ומשנינן: **לא צריכא**, כלומר: הכא במאי עסקינן, בכגון דאמר ליה הנתבע: "אם כי קנוי הוא בידי, מכל מקום לא נתתי לך דמי [לא שלמתי אני או אבי את דמיו], ושקיל תורך וזיל [קח את שורך ולך]."⁽³⁾

תו מקשינן: "אתה נתתו לי, אביך נתנו לי"

יתיב רבה וקאמר להא שמעתא ניושב היה רבה ואומר את דינו האמור לעיל, **איתיביה רב עמרם לרבה** מברייתא ששינונו בה, שהאומר: "שומר אני עליו" ונשבע על כך, אינו חייב:

דתניא: כתיב בפרשת שבועת הפקדון: "או מצא אבידה וכחש בה ונשבע על שקר", ללמד: **פרט למודה בעיקר** הממון שאינו שלו, שהוא אינו חייב אף שכופר בסיפור הדברים; **כיצד**:

תבעו לחבריו: "שורי גנבת", והוא אומר "לא גנבת", וחזר ותבעו: "מה טיבו אצלך", ואמר לו:

"אתה מכרתו לי", או שאמר: "אתה נתתו לי במתנה", או שאמר: "אביך מכרו לי", או שאמר: "אביך נתנו לי במתנה", [ולקמן מפרש למה נקרא זה מודה בעיקר, אף שהוא טוען: "שלי היא"].

או שאמר הנתבע: "אחר פרתי ריץ השור ונכנס לחצירי", או שאמר: "מאליו בא אצלי השור", או שאמר: "תועה בדרך מצאתיו והבאתיו לביתי", או שאמר: "שומר הנם אני עליו", או: "שומר שכר אני עליו", או: "שואל אני עליו" —

ונשבע על טענות אלו ושוב הודה ששיקר, ואכן בגניבה הוא אצלו, **יכול יהא חייב**, לפיכך **תלמוד לומר**: "וכחש בה" **פרט למודה בעיקר** הממון שאינו שלו, שאינו חייב.

1. כתב הרא"ש, שלפי צד זה צריך הוא לשלם

לו דמי חמץ מעליא, ולא דמי חמץ שעבר עליו

2. רשב"א.

אבידה מצאתי, ולא הייתי יודע שהיא שלך שאחזרנה לך", ונמצא שאינו גנב עליה.

המשביע את העדים שיבואו ויעידו לו עדות שחייבים לו ממון, וכפרו ואמרו: "אין אנו יודעים לך עדות" ונשבעו על כך לשקר, זו היא "שבועת העדות" שהנשבע עליה חייב קרבן – חטאת – עולה ויורד; ואין חיוב על שבועה זו אלא אם יודע הוא "עדות ממון" לחברו, כגון שידוע לו עדות שפלוגי חייב לו ממון וכיוצא בזה.

תניא: אמר בן עזאי:

שלש שבועות הן, כלומר: שלש שבועות אתה מוצא בעד שידוע עדות לחברו על אבידה שאבדה לו, וכפר בו שאין הוא יודע לו עדות כלל, ונשבע על כך לשקר; ולקמן מפרש: אם בשבועות אלו חייב הוא או פטור.

א. הכיר בה [באבידה] ולא במוצאה, כלומר: תבע את עדו⁽⁵⁾ שיעיד לו על אבידה

— ששינו בברייתא שהוא פטור, אם טען כן — מאי "מודה בעיקר" איכא! ?

ומפרשינן: הכא במאי עסקינן, בכגון דאמר ליה הנתבע: "אכן קבלתי את השור במתנה, ברם על מנת דעבידנא לך נייח דנפשא [על מנת שאעשה לך איזה נחת רוח], ולא עברי לך, שקיל תורך וזיל [ואני לא עשיתי, קח שורך ולך]."

תו מקשינן על המבואר בברייתא שהאומר למי שתבעו "שורי גנבת": "תועה בדרך מצאתיו" שהוא פטור משום שהוא מודה בעיקר: והרי לימא ליה התובע: "איבעי לך לאהדוריה לי [היה עליך להחזירו לי]", וכיון שלא החזיר, אין לך גנב גדול מזה, ונמצא שאינו כופר כלל; ואילו בברייתא מבואר שכופר הוא בגניבה, ואינו אלא מודה בעיקר הממון שאינו שלו!⁽⁴⁾

אמר תירץ אבוח דשמואל:

הברייתא עוסקת בכגון דאומר: "שבועה

דמאן דמזבין ליה לחבריה מידי, אדעתא דיהיב ליה דמי, ולא יהיב ליה, לא הוּו זביניה זביני; וכן מאן דיהיב מתנה לחבריה אדעתא דעביד ליה שליחותיה, ולא עביד ליה, לא הוּו מתנה.

4. לעיל סט ב מבואר שהגונב מן הגנב אינו חייב, משום שגנב דבר ש"אינו ברשותו" של בעלים.

והנה מהרמב"ם פרק כב ממכירה משמע שאבידה נקראת "אינו ברשותו", [וכן משמע שנקט ה"קצות החושן" סימן רצה ג, ודלא כהריטב"א שהביא שם]; וב"קצות החושן" סימן לד מבואר, שהגונב מן הגנב אין עליו דין גנב לשום דבר ואינו חייב אפילו קרן, ואם כן צריך

3. נחלקו הראשונים בפירוש הגמרא:

הרשב"א ז"ל פירש: "כלומר: בתנאי שאתן לך דמים כיומו, ולא נתתים ונתבטל המקח, והרי הוא לפניך; אי נמי מסתברא דאפילו באומר אתה מכרתו לי ונתקיים המקח במשיכתו, אלא כיון שלא נתתי דמים הילך השור, דאף על גב דבעלמא אינו יכול לבטל המקח אחר משיכה וטלא הילך הוא, שאני הכא שבעל השור אינו מודה לו במכירתו ורוצה בשורו.

הרמ"ה ז"ל פירש: "אתה מכרתו לי אדעתא דיהיבנא לך דמי, השתא דלא יהיבנא לך דמי שקול תורך וזיל; אתה נתת לי במתנה אדעתא דעבידנא לך שליחותך, השתא דלא עבידנא שליחותך, שקול תורך וזיל; ושמעין מינה:

מסוימת שהיא שלו, וכפר בשבועה ואמר: "אין אני יודע לך עדות", ונמצא שראה את אבידתו מהלכת ברשות אחרת, אך אינו יודע מי הוא בעל אותה רשות.

ב. הכיר העד **במוצאה ולא בה**, כלומר: נמצא שאותו עד יודע על אדם שמצא אבידה כעין זו שנאבדה לזה, אך אינו יודע שזו היא אבידתו של זה.

ג. **לא בה ולא במוצאה**, מפרש לה ואזיל.

ותמהינן: והרי אם **לא הכיר בה ולא הכיר במוצאה**, אם כן אינו יודע שום עדות שתסייע בידו למצוא לו אבידתו, וכשאמר: אין אני יודע לך עדות, הרי **קושטא אשתבע** [שבועת אמת היא], ומה יש לדון בזה כלל!?

ומשנינן: **אימא: הכיר בה ובמוצאה**, שיודע עדות על פלוני שמצא את אבידתו של זה.

ומפרשינן: **למאי הלכתא?** כלומר: מה דינם של שלש שבועות אלו, האם חייב עליהם או פטור עליהם מקרבן שבועת העדות? ונחלקו אמוראים בדבר:

רב אמר רבי חנינא: שלש שבועות אלו **לפטור**, שהרי אף אם יעיד לא יתחייב זה ממון, כי אפילו אם הכיר בה ובמוצאה, שמא יטען זה שנאנסה הימנו.

ושמואל אמר: שלש שבועות אלו **לחייב** קרבן שבועת העדות.

ומפרשינן: מחלוקת האמוראים תלויה

בפלותתא דהני תנאי; דתניא:

המשביע עד אחד שיבוא ויעיד לו עדות ממון ויחייב שבועה את הנתבע:

הרי זה **פטור** דברי תנא קמא.

ורבי אלעזר ברבי שמעון: מחייב, ומשום שיכול התובע להשביע את הנתבע על ידי עדותו, ושמא לא יישבע לשקר, ונמצא מתחייב ממון.

ומפרשינן: **במאי קמיפלוני תנא קמא ורבי אלעזר ברבי שמעון:**

מר — רבי אלעזר ברבי שמעון — **סבר: דבר הגורם לממון, כממון דמי**; ולכן אם כי יכול הוא לישבע וליפטר, מכל מקום "גורם לממון" הוא, כי שמא לא יישבע.

ומר — תנא קמא — **סבר: "דבר הגורם לממון לאו כממון דמי"**, והיות ויכול הוא לישבע וליפטר, אין העד שכפר בעדות זו, חייב.

ומטעם זה נחלקו האמוראים בשלש שבועות של אבידה אם הוא חייב:

שמואל המחייב, הוא משום שלדעתו "דבר הגורם לממון כממון דמי", ואם יעיד שראה את האבידה במקום פלוני, יכול האובד לודא מי הוא בעל אותו מקום, וכל שכן אם הכיר במוצאה ולא בה; וכל שכן בהכיר בה ובמוצאה.

ורבי חנינא פוטר: משום שאפילו בהכיר בה

אלא כשאר מוצא אבידה, והרי זה כאומר: "שומר אני עליו"!! אחרונים.

ביאור מאי מקשי הגמרא, והרי אינו אלא מודה בעיקר, אבל אינו גנב כלל שאינו חייב לו כלום

מאי לאו שעונש — "והשיב את הגזילה" — האמור כאן הוא **עונש** על הכפירה ואפילו כשלא נשבע, הרי למדנו שהכופר בפקדון נעשה עליו גזלן.

ודחינן: **לא** כאשר פירשת, שעונש — "והשיב את הגזילה" — הוא על הכפירה לכה, אלא:

עונש — "והשיב את הגזילה" — הוא על **השבועה** שנשבע לשקר, ולא אמרה תורה שהכופר בפקדון מתחייב להשיב את הגזילה וחייב באונסיה, אלא כשנשבע על כך, אבל כשלא נשבע, לא נלמד מכאן.

ומקשינן עלה: **הא מוקטני סיפא** דההיא ברייתא **דאישתבע, מכלל דרישא** אפילו **דלא אישתבע!**?

דהא **קתני סיפא**: כתיב "**ונשבע על שקר**", **למדנו**: **עונש** [היינו קרן וחומש], **אזהרה מנין**, **תלמוד לומר**: "**ולא תשקרו** איש בעמיתו".⁽¹⁰⁾

ובמוצאה, שמא יטען אותו פלוני שנאנסה ממנו, ולא יבוא לידי חיוב ממון, וכל שכן בהכיר בה ולא במוצאה, או במוצאה ולא בה, שאין זה יותר מאשר "גורם לממון", ולכן פטור הוא.

אמר רב ששת:

הכופר בפקדון, אפילו בלי שבועה והודאה,⁽⁶⁾ אלא שכפר ובאו עדים ששל מפקיד הוא, **נעשה הנפקד עליו גזלן, וחייב באונסין** כגזלן.⁽⁷⁾

ותנא תנא: דתניא: כתיב בפרשת שבועת הפקדון: "או מצא אבידה **וכחש בה** ונשבע על שקר, והשיב את הגזילה אשר גזל...", **למדנו עונש**, שהרי אמרה תורה: "והשיב את הגזילה", וענשתו תורה שיהיה חייב באונסין כגזלן על הפקדון שהפקד אצלו —⁽⁸⁾

אזהרה מנין?⁽⁹⁾ **תלמוד לומר**: "**לא תכחשו** ... איש בעמיתו".

כשעת הפשיעה, וראה ב"אילת השחר" מה שהביא מתוספות רבי עקיבא איגר בפרק המפקד.

8. אין פשוטו של מקרא, שאמר: "והשיב את הגזילה" עולה על מי שכפר בפקדון, אלא על הכופר בגזילה [וכמאמר הכתוב: "וכחש בעמיתו ... או בגזל"], שהרי הכתוב אומר: "והשיב את הגזילה אשר גזל או את העושק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו"; וראה בלשון הראב"ד שכתב: "שעל ידי שכיחש בה נתחייב עונש גדול שהוא חייב באונסין, דדומיא דגזילה שוינהו רחמנא לכולהו".

9. הקשו התוספות והראשונים ב"שיטה

5. רש"י פירש את דברי בן עזאי במשביע עד אחד בלבד, וראה "שיטה מקובצת", ומהדורא בתרא למהרש"א.

6. אבל אם נשבע והודה, פשוט הוא שנעשה עליו גזלן, כמבואר בהמשך הסוגיא.

7. כתב רבי עקיבא איגר [חושן משפט רצד א], שאם כי יש עליו דין גזלן, מכל מקום לא פקע ממנו דין שומר, ונפקא מינה אם נתיקר הפקדון בין שעת כפירה לשעת פשיעה, שאם נאנס וכל חיובו הוא מדין גזלן כי אז חייב הוא כשעת הכפירה שהיא שעת הגזילה וכל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה, אך אם פשע בו, כיוון שדין שומר עליו, הרי זה משלם כשאר שומרים

ומדסיפא עוסקת **דאישתבע**, הרי משמע: **רישא דלא אישתבע**, ואם כן מוכח שנתחייב ב"והשיב את הגזילה" כשכפר בפקדון, וכדברי רב ששת.

אמרי בני הישיבה:

אידי ואידי [רישא וסיפא] אינם עוסקים אלא ב**דאישתבע**, והחילוק ביניהם הוא:

כאן — הסיפא — בכגון שהודה.

כאן — הרישא — בכגון שבאו עדים.

ומפרשת הגמרא: אם אתו [באו] עדים, חייב באונסין, וזו היא ששינינו ברישא: "למדנו עונש".

ואם אודויי אודי [הודה]: חייב בקרן והומש ואשם⁽¹¹⁾, וזו היא ששינינו בסיפא: "למדנו עונש".

מתיב רמי בר המא לדברי רב ששת ממשנה בפרק כל הנשבעין, שם נזכר בין שאר השבועות שהתובע הוא זה שנשבע ונוטל: "שכנגדו חשוד על השבועה", דהיינו נתבע שנתחייב שבועה, והוא חשוד על שבועת שקר, כי אז היפכו חכמים את השבועה על

התובע שישבע ויטול; ומפרשת המשנה: **ושכנגדו חשוד על השבועה, כיצד**, כלומר: איך נעשה הוא חשוד על השבועה:

אחד המשקר בשבועת העדות⁽¹²⁾, ואחד המשקר בשבועת הפקדון, ואפילו אם נשבע שבועת שוא, כלומר: אפילו שיקר בשבועה שאין בה כפירת ממון לחבירו.

ומקשינן ממה ששינינו: "ואחד בשבועת הפקדון" על רב ששת, שהרי משמע שהכופר בפקדון אינו נפסל לשבועה, אלא כשנשבע לשקר:

ואם איתא לדרב ששת, שהכופר בפקדון ואפילו בלי שבועה, נעשה עליו גזלן, אם כן בכפירה לבד הוא דאיפסיל ליה [נפסל הוא] לשבועה, שהרי גזלן הוא, וגזלן פסול לשבועה?!?

אמרי בני הישיבה:

הכא באותה משנה במאי עסקינן: דקאי הפקדון באגם בשעת כפירה⁽¹³⁾ דלאו כפירה הוא ליפסל עליה לשבועה, ומשום דיש לומר: סבר הכופר: אשתמיטנא ליה אדאזילנא ומייתנא ליה [אשתמט מן התובע

"ובדין דהוה ליה למיתני ולא תשבעו בשמי לשקר, אלא אידי דתנא רישא לא תכחשו תנא סיפא" לא תשקרו".

11. וכן חייב הוא באונסין, וכלשון הראב"ד.

12. כתב המאירי: "שאלו רבותי: בשבועת העדות היאך אנו יודעים [שיודע הוא עדות], וכי דנים אדם בחשוד על ידי הודאת פיו?! ופירשוה כשהיו עדים שהיו עמהם באותו מעשה [וצריך

מקובצת", שלא מצאנו בשום מקום שיהא עונש ממון צריך אזהרה, וראה מה שכתבו בזה.

10. פירש רש"י: "דהיינו אזהרת שבועת שקר, דסמך ליה: "לא תשבעו בשמי לשקר", ומ"לא תשקרו" נפקא לן דבשבועת כפירת ממון משתעי, כדכתיב: "איש בעמיתו" [דזה משמע שמשקר לו ממון] כמו [שכתוב] וכחש בעמיתו בפקדון".

אבל גאון ז"ל ב"שיטה מקובצת" כתב:

פירושו: הכופר בפקדון, משנשבע עליו קנהו להתחייב באונסין; ואם כן הרי משמע:

שבועה היא דקניא, אבל כפירה בלי שבועה לא קניא לפקדון להתחייב עליו באונסין, וקשיא לרב ששת.

ומשנין: **הבא נמי בכגון דקיימא** הפקדון **באגם** בשעת כפירה, ומשום כך אינו נעשה גזלן אלא בשבועה.

ואיבעית אימא: אין אילפא עוסק בקנין להתחייב באונסין, אלא מאי "שבועה קונה" לקנותה ממש, וכדרב הונא; **דאמר רב הונא אמר רב:**

האומר לחבירו: "מנה לי בידך", והלה אומר: "אין לך בידוי" ונשבע הנתבע, (3) ואחר כך באו עדים שיש לו בידו הרי זה פטור, ומשום שנאמר בפרשת שומר שכר:

"שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו [את השבועה] ולא ישלם", והכי קאמר: כיון

בשקר, עד שאביא את הפקדון מן האגם] ואין זה גזלן; ודברי רב ששת לא נאמרו אלא באופן שבאו עדים שהיה הפקדון ברשותו בשעת כפירה.

ומסייעת הגמרא את סברתה, שבכל מקום שיש לומר "אישתמוטי" אינו נפסל:

תדע, שבכל מקום שיש לומר: "אישתמוטי" אומרים כן, דהרי אמר רב אידי בר אבין: הכופר במלוה, הרי זה כשר לעדות;

קו-א ואילו הכופר בפקדון פסול הוא לעדות — (1)

ובהכרח שהחילוק הוא: הכופר במלוה היות ואפילו אם עדיין מעות ההלוואה בידו, שלו הם כי "מלוה להוצאה ניתנה", אם כן אפילו באופן זה כשר הוא לעדות, כי יש לומר משתמט הוא; אבל הכופר בפקדון פסול לעדות באופן שהיה הפקדון בידו, (2) ששוב אין שייך לומר אישתמוטי.

עוד מקשינן לרב ששת: **והאמר אילפא: "שבועה קונה", וקא סלקא דעתין שכך**

כ"שנעל בפניה", ולפי זה יש להסתפק, אם הרא"ש מודה לזה, אלא שהכפירה כמוה כמעשה, או אפשר שהוא חולק על זה; וראה מה שיישב הרא"ש; וגם כתב ביאור אחר בגמרא, ראה שם.

1. כתב רש"י: "ומפסיל אף על גב דלא אשתבע, דאי באשתבע מה לי מלוה מה לי פקדון", וכדרך שאמרו לעיל דבאשתבע הוא פסול לשבועה; וראה ב"ספר המפתח" מה שהביאו בזה מדברי הראשונים.

2. וכפי שמפרשת הגמרא בכבא מציעא ה ב.

ביאור: שמא שכחו!]; ואיני מודה בזו, אלא אף על ידי מה שהוא מודה אחר כך, הואיל ואינו סבור לעשות עצמו חשוד בכך, הרי הוא נעשה חשוד מאליו.

13. כתב רש"י: "וכי אמר רב ששת כגון דאמרי סהדי דכי כפר ליה בדיה נקט ליה"; ותמה עליו הרא"ש ב"שיטה מקובצת": מה חידוש הוא זה, כיון דנקיט ליה בדיה והוא כופרו אין לך גזלן גדול מזה, ומה צריך למימרא למעלה "ותנא תונא", בלא קרא ידענין לה שפיר!; [ראה רש"י בכבא מציעא י ב, שמדוקדק הימנו כמו שכתב ב"קצות החושן" שצריך "מעשה גזילה" ולכן כתב רש"י שם, שגזילה על ידי חצר הוא